

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра української мови

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: **«Комунікативні складники профайлінгової ідентифікації
особистості»**

«Communicative aspects of profiling identification of personality»

Виконала: студентка *денної* форми навчання
напряму підготовки 6.020303 Філологія
Смоліна Ольга Андріївна

Керівник д. філол. н., проф. Ковалевська Т.Ю. _____

Рецензент д.філол. н., доц. Форманова С. В. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ____ від _____ 2018 р.

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № __ від _____ 2018 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____ проф. Ковалевська Т. Ю.
(підпис)

_____ проф. Ковалевська Т. Ю.
(підпис)

Одеса – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ПРОФАЙЛІНГУ	8
1.1. Профайлінг як новітній науковий напрям у системі наук про комунікацію .	8
1.1.1. Сфери застосування профайлінгу.....	11
1.2. Науковий напрям вивчення вербальної комунікації	13
1.2.1. Вербальні аспекти неправдивої інформації.....	14
1.2.2. Нейрофізіологічне підґрунтя комунікативної невербаліки	17
1.2.3.Невербальні аспекти неправдивої інформації.....	25
1.3. Психолінгвістичний доробок аналізу неправдивої вербальної інформації .	32
РОЗДІЛ 2. ПРОФАЙЛІНГОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ПОВЕДІНКИ НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕПРОЕКТУ «ДЕТЕКТОР БРЕХНІ». 37	
2.1. Детектор брехні як верифікатор неправдивої інформації.....	37
2.2. Телепроект «Детектор брехні» : мета і завдання.....	40
2.3. Результати аналізу неправдивої поведінки в телепроекті «Детектор брехні» (на матеріалі 8 випуску).....	42
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА КВАЛІФІКАЦІЯ НЕПРАВДИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	49
3.1. Методи наукового пізнання. Поняття експерименту в гуманітарних науках.	49
3.1.1. Види експерименту	53
3.2. Експеримент у профайлінгу : мета, завдання, структура.	55
3.3. Результати експерименту	59
3.3. Порівняльний аналіз результатів експерименту та даних телепроекту «Детектор брехні»	65
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Комунікація – невід’ємний аспект міжособистісних стосунків. Процес комунікації та обміну інформацією, як правдивою, так і неправдивою, відбувається через мову, тобто вербаліку, та через сигнали тіла – невербаліку. Значущість дослідження процесів вербальної та невербальної комунікації виходить з практичних вимог до використання психологічних та лінгвістичних засобів оптимізації невербального взаємодії. Отримання відомостей про всі форми комунікації індивідуума є обов’язковою складовою ідентифікації особистості.

Наука, що займається ідентифікуванням особистості, називається профайлінг. Профайлінг («англ. Profile» – профіль) – це поняття, що означає сукупність психологічних і психолінгвістичних методів і методик оцінки та прогнозування поведінки людини на основі аналізу найбільш інформативних особистісних ознак, характеристик зовнішності, невербальної і вербальної поведінки [74]. Профайлінг вивчає поведінку і сприйняття інформації з прогностикою поведінки людини в певних життєвих ситуаціях [74]. Таким чином, дослідження комунікативних аспектів профайлінгової ідентифікації є вкрай важливим для оптимізації процесів спілкування, роботи банківської, політичної та інших систем, упередження наркоторгівлі та тероризму[8].

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що розвиток науки профайлінгу та його впровадження має сприяти оптимізації процесів комунікації, роботі політичної, банківської та інших систем за рахунок комплексного застосування профайлінгових технологій з попередження актів незаконного втручання.

Тема нашого дослідження – комунікативні складники профайлінгової ідентифікації особистості.

Профайлінг (як методика) був сформульований в кінці 1970 років ізраїльської авіакомпанією Ель - Аль. Ця методика була покликана мінімізувати можливі ризики, пов'язані з авіаперевезеннями. Злиття опитувального скрипта і теорії мікровиразів дало змогу профайлінгові перейти на інший рівень розвитку

і називатися наукою, увібравши всі її ознаки. З плином часу профайлінг поступово починав інтегруватися в економічні структури та банківський сектор[30]. Наразі профайлінг набув значного поширення і дослідники цієї галузи виділяють такі вики профайлінгу: комерційний профайлінг; кадровий профайлінг; сімейний (побутовий) профайлінг; кримінологічний профайлінг; оперативно-розшуковий профайлінг; судово-слідчий профайлінг та ін. [18].

Отже, профайлінг є відносно молодого, не до кінця сформованою та дослідженою дисципліною, через це вважаємо її вкрай актуальною на сьогодні.

Як зазначає Л. К. Пірогова, значна перевага профайлінга як науки в його гнучкості і універсальності, що дає можливість застосовувати її як на будь-яких об'єктах масового перебування людей, так і в сфері діяльності поліції з охорони громадського порядку, оперативно-розшукової діяльності, у протидії незаконному обігу наркотиків і т.д. [45].

Мета дипломної роботи – виявити актуальні аспекти (вербальні та невербальні) неправдивої поведінки в системі особистісної ідентифікації із застосуванням технік профайлінгу

Об'єкт дослідження : вербальні та невербальні складники профайлінгової ідентифікації.

Предмет дослідження : визначення феномену брехні техніками профайлінгу за мовними та позамовними чинниками.

Відповідно до сформульованої мети ставимо перед собою такі **завдання**:

1. Опрацювати та засвоїти основні теоретичні засади профайлінгу, ознайомитися з понятійно-термінологічним апаратом науки
2. Ознайомитися та систематизувати основні праці таких видатних учених, теоретиків профайлінгу : П. Екман, Ф. Олдерт, В. Біркенбіл, В. Лабунська, Є. Спіріца, В. Беянин тощо.
3. Проаналізувати випуск телепередачі «Детектор брехні» з метою виявлення змін емоційного стану учасниці за вербальними і невербальними ознаками, верифікувати щирість її відповідей.

4. Зробити спробу застосування отриманого теоретичного матеріалу на практиці шляхом проведення експерименту та аналізу його результатів.

5. Порівняти результати аналізу телепередачі з даними, отриманими, під час проведення власного експерименту, і на їх основі сформулювати перелік показових маркерів брехні

Відповідно до сформульованої мети та визначених завдань планується така **структура** дипломної роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури.

У першому розділі курсової роботи «Теоретичні основи сучасного профайлінгу» подаються такі основні поняття, як ‘профайлінг’, ‘брехня’, ‘вербальна комунікація’, ‘невербальна комунікація’, ‘верифікатор’ тощо. Також у цьому розділі йдеться про сфери застосування профайлінгу та про науки, з якими він пов'язаний.

У розділі другому «Профайлінгова ідентифікація особистості на матеріалі телепередачі «Детектор брехні»» подається основна інформація щодо правил телепроекту, його авторів та учасників. Також у цьому розділі містяться основні відомості про детектор брехні та способи детекції брехні за допомогою спеціалізованого обладнання. Окрім того, висвітлюється питання безінструментальної детекції брехні. Також цей розділ містить результати аналізу одного з телевіпусків зазначеної телепередачі.

У третьому розділі «Експериментальна кваліфікація неправдивої інформації: порівняльний аналіз» подаємо інформацію щодо теоретичних засад поняття експерименту в гуманітарних науках, алгоритм та основні етапи проведення експерименту в науці. Також цей розділ містить описи змін емоційного стану учасниць експерименту.

У висновках подаються результати порівняльного аналізу даних, отриманих у результаті експерименту та під час аналізу телепередачі

В дипломній роботі були застосовані такі загально-наукові **методи** дослідження: описовий метод – для визначення характерних властивостей предмета дослідження; метод спостереження – для спрямованого сприйняття

поведінки референтів; метод аналізу та синтезу – для вивчення предмета за допомогою уніфікації та стандартизації інформації про нього; метод експерименту – для стимулювання та фіксації виявлення вербальних і невербальних маркерів з метою встановлення специфічних закономірностей. Також представлені спеціальні методи: контекстуально-інтерпретаційний аналіз – реконструкція тексту, загального змісту текстових репрезентацій вербальних і невербальних маркерів; метод Мілтон-модельної ідентифікації – для виявлення вербальних маркерів, пояснення їхньої мовної природи та прогнозування ініціації комунікативного впливу.

Джерельною базою дослідження стали роботи П. Екмана, Ю. Волинського-Басманова, Дж. Наварро, В. Лабунської, Є. Спіріци, В. Беянина та ін. Фактичним матеріалом для написання дипломної роботи послуговував проведений експеримент та восьмий випуск сьомого сезону телепередачі «Детектор брехні». Всього було зафіксовано 12 маркерів брехні на вербальному рівні та 10 маркерів брехні на невербальному рівні.

Теоретична цінність нашого дослідження виявляється в тому, що результати нашого дослідження можуть бути використані під час видання наукових праць з профайлінгу. Також нами були виокремлені найчастотніші маркери брехні; цей список, за умови його розширення, може стати базою для подальших досліджень з теми профайлінгової ідентифікації особистості.

Практичне застосування результатів дослідження можливе для подальшого вивчення, поглиблення та викладання питання профайлінгової ідентифікації на курсах з вивчення сучасної української мови та спецкурсах для студентів гуманітарних факультетів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що передача «Детектор брехні» була вперше досліджена з боку ідентифікації особистості. Також новизна полягає в тому, що нами було проведено експеримент, до якого ми спеціально розробили новий лист запитань.

Дипломну роботу виконано у межах планової **наукової теми кафедри української мови** Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

«Дослідження комунікативної сугестії у поліжанрових дискурсах», затвердженої Вченою радою ОНУ імені І. І. Мечникова (протокол № 4 від 17.12.2013 р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено :

- у доповідях на: 72-ій звітній студентській науковій конференції ОНУ імені І. І. Мечникова (Одеса, 2016);
- 73-ій звітній студентській науковій конференції ОНУ імені І. І. Мечникова (Одеса, 2017);
- 74-ій звітній студентській науковій конференції ОНУ імені І. І. Мечникова (Одеса, 2017);
- Всеукраїнській науково-методичній конференції студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика – 2018: проблеми та рішення» (Миколаїв, 2018);
- Заочній Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Антропоцентрична скерованість сучасної наукової лінгвістичної парадигми» (Миколаїв, 2018).

у публікаціях:

- Смоліна О. Актуальні складники профайлінгової ідентифікації особистості // Тези з Всеукраїнської науково- методичної конференції студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика – 2018: проблеми та рішення» (у друку).

Наукову **перспективу** дослідження вбачаємо в подальшому вивченні комунікативних складників ідентифікації особистості і розширенні списку маркерів брехні.

Список використаної літератури складається з 74 позицій.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи комунікативні складники профайлінгової ідентифікації особистості, ми схарактеризували роль вербальних та невербальних засобів комунікації під час виявлення феномену брехні за допомогою основних методів профайлінгу.

Проведена робота дала змогу не лише теоретично ознайомитися із основними поняттями профайлінгу, а й отримати практичні результати, які подаємо у формі списку найчастотніших маркерів брехні.

Засвоївши думки таких дослідників, як П. Екман, Ф. Олдерт, В. Біркенбіл, В. Лабунська, Є. Спіріца, В. Белянин, Т. Ковалевська, Ю. Волинський – Басманов, Є. Спіріца, Г. Вербіної та ін. ми дійшли висновку, що профайлінг є інструментом для побудови міжособистісної комунікації та ефективної роботи комерційної, банківської, політичної систем тощо.

Чимало вчених (І. І. Амінов, Ю. М. Волинський-Басманов, В. Ю. Волинський, М. Є. Каменєв та ін.) наголошують на значущості профайлінгу не лише у комунікативних актах повсякденного життя, а й виділяють такі сфери його застосування: Бізнес-профайлінг; Банківський профайлінг; Страховий профайлінг; Профайлінг, що здійснюється в HRM; Профайлінг на транспорті.

Згідно із поставленим завданням проаналізувати випуск телепередачі «Детектор брехні» з метою виявлення змін емоційного стану учасниці за вербальними і невербальними ознаками, верифікувати щирість її відповідей, ми провели аналіз та опрацювали його результати. Таким чином, ми виділили вербальні і невербальні ознаки зміни емоційного стану референта, деякі з них кваліфікували як маркери брехні на підставі протилежних сигналів тіла і змісту мовлення.

На підставі поставленого завдання зробити спробу застосування отриманого теоретичного матеріалу на практиці шляхом проведення експерименту та аналізу його результатів, нами було проведено власний експеримент. Суть якого полягала в проведенні опитувальної бесіди з двома

учасницями, а двом іншим було запропоновано заповнити таблиці, які містили такі критерії : паралінгвістичні ознаки (голос, звучання, темп, гучність, інтонації); міміка; кинесика (жестикуляція); одорика (запахи, косметика, татуаж); вегетативні та фізіологічні реакції; правда / брехня.

Таким чином, після обробки заповнених таблиць, ми отримали такі результати: перша учасниця дала 15 відповідей, з яких, на думку першого споглядача було п'ять неправдивих (питання № 6, 7, 9, 14), а на думку другого – чотири (питання №4, 6, 7, 14). Друга учасниця, за спостереженнями споглядачів, дала неправдиву відповідь лише на п'ятнадцяте питання.

В ході нашої роботи ми підтвердили гіпотезу, висунуту на початку експерименту, що емоційна зміна у поведінки учасниць відбувається під час постановки значущих питань, а саме під час постановки значущих питань другого блоку. Ці зміни емоційного стану мають вияв на вербальному і невербальному рівні та були зафіксовані спостерігачами в поданих таблицях. Завдання значущого блоку питань полягає в тому, що він викликає більш сильне збудження у нещирої людини, на відміну від першого блоку нейтральних питань, які відносяться до розряду загальних і не повинні викликати збудження, через них подаються загальні відомості про опитуваного. Питання третього блоку контрольних питань носять узагальнений характер, навмисно розмиті і охоплюють тривалий період часу. Їх мета – привести випробовуваних в замішання.

Аналізуючи випуск телепередачі «Детектор брехні» ми також підтвердили гіпотезу, що емоційна зміна відбувається під час обговорення глибоко інтимних тем, а стосовно питань – під час постановки значущих. На основі оброблених теоретичних джерел, були виокремили зміни на вербальному і невербальному рівнях, які вказують на стрес чи дискомфорт як такий, деякі з них ми кваліфікуємо як маркери брехні через інконгруентності мовлення, тобто протилежні сигнали тіла щодо мовлення.

Таким чином, ми зафіксували такі маркери зміни емоційного стану, які вказують на дискомфортний стан людини, їх можна інтерпретувати як маркери

неправдивої інформації на рівні верба ліки : тривалі паузи; припущення речових помилок (повтори, плутане мовлення); зміна висоти голосу на короткому відрізку часу; обмовки; значне зниження або підвищення голосу під час відповіді тощо

Під час аналізу випуску телепередачі і обробки результатів власного експерименту ми виділили такі маркери неправдивої інформації на рівні невербаліки : потирання кінчика носа; приховування великих пальців рук; зміна кількості ілюстрацій та емблем (порівняно із кількістю, властивою у спокійному стані учасниці); мікровираз усмішки; прикриття рота; опускання кутків губ вниз; облизування губ; прискорене моргання очима; відведення погляду вбік, а потім вниз або вгору; активні рухи «биття» ногою чи рукою; схрещені руки, або ноги; неузгоджені сигнали тіла та мовлення;

На підставі цих маркерів брехні ми виокремили найчастотніші та найбільш значущі. Це такі маркери, які нам вдалося помітити і під час аналізу телепередачі і під час проведення власного експерименту, з них ми сформували власний список. Це такі маркери на рівні вербаліки:

1. Зміна висоти голосу
2. Паузи в мовленні
3. Мовні обмовки
4. Зміна кількості ілюстрацій та емблем

На рівні невербаліки:

1. Зціплення або закусування губ
2. Підняття плечей догори
3. Варіанти мікровиразу посміши (в односторонньому варіанті; з підняттям одного кутка губ; неумисна посмішка)
4. Неширока посмішка
5. Зміна позиції ніг (схрещення, «биття ногами» тощо)

Отже, спираючись на теоретичні роботи інших дослідників науки профайлінгу, ми змогли дослідити, проаналізувати поведінку людини, помітити та пояснити за вербальними і невербальними ознаками зміну емоційного стану

та поведінки особистості в цілому, кваліфікувати висловлювання як щире чи як брехню.

Наукову перспективу дослідження вбачаємо в розширенні списку маркерів брехні на рівні вербаліки та невербаліки. Також маємо на меті продовжувати наше дослідження, проводити нові експерименти, опрацьовувати роботи вітчизняних та світових дослідників, поглиблюючи знання про профайлінгову ідентифікацію особистості, і підвищувати рівень володіння методами і методиками профайлінгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : учебник / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
2. Белянин В. П. Психолінгвістика / Учебник. — М. : Флинта, Московский психолого - социальный институт, 2004. — 232 с.
3. Биркенбил В. Язык интонации, мимики, жестов / В. Биркенбил. – СПб. : Питер, 1997. – 224 с
4. Бобало О. Ю. Комунікативні стратегії : навч. посіб. / О. Ю. Бобало. – Л. : Львів. політехніки, 2015. – С. 335-341.
5. Бориснёв С. В. Социология коммуникации : учеб. пособ. для вузов / С. В. Бориснёв. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 270 с.
6. Бурмистрова Н. С. Понятие и история возникновения профайлинга [Электронный ресурс] / Н. С. Бурмистрова // Библиотека Пятигорского государственного университета. – Режим доступа до статті : https://www.pglu.ru/upload/iblock/4d1/Pages-from-CHast-13_29.pdf.
7. Васар Е. Вопросы морфогенеза в эксперименте и патологии / Е. Васар, Ю. Аренд. – Тарту : Тартуский гос. университет, 1984. – 134 с.
8. Вербина Г. Г. Профайлинг в профессиональной деятельности сотрудников УИС, других правоохранительных органов и служб безопасности / Г. Г. Вербина, А. И. Андрев // Проблемы современного педагогического образования. Сер. : Педагогика и психология : сб. статей. – Ялта : РИО ГПА, 2016. – Вып. 51. – Ч. 5. – С. 499-505.
9. Визгин В. П. Герметизм, эксперимент, чудо: три аспекта генезиса науки нового времени / В. П. Визгин // Философско-религиозные истоки науки. – М., 1997. – С.88-141
10. Волков Б. С. Методология и методы психологического исследования / Б. С. Волков, Н. В. Волкова. – М. : Академический проект, 2010. – 352 с.

11. Волынский-Басманов Ю. М. Профайлинг. Технологии предотвращения противоправных действий: учеб. пособ. / Ю. М. Волынский-Басманов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2012. – 223 с.
12. Вчений назвав листи Джека-різника підробкою [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2018. – № 2. – Режим доступу до статті : https://dt.ua/TECHNOLOGIES/vcheniy-nazvav-listi-dzheka-riznika-pidrobkoyu-267909_.html
13. Глухов В. Психолінгвістика. Теоріямовної діяльності / В. Глухов. – М. : АСТ, 2007 – 223 с.
14. Головлева Е. Л. Массовые коммуникации и медиа-планирование : учеб. пособ. / Головлева Е. Л. – М. : Академический проект; Деловая книга, 2009. – 325 с.
15. Горелов И. Н. Основы психолінгвістики : учеб. пособие / И. Н. Горелов, К. Ф. Седов. – М. : Лабиринт, 2010. – 320 с.
16. Горошко О. І. Особливості комунікативних практик українських політиків у соціальній мережі Фейсбук / О. І. Горошко, К. О. Пеліванов // Вісник ХНУ В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства : методологія, теорія, методи. – 2014. – № 1122, Вип. 33. – С. 48-53.
17. Губанов Н. И. Особенности познавательной деятельности в социально-гуманитарных науках / Н. И. Губанов, Н. Н. Губанов // Философия и общество. – 2010. – №2. – С. 58 – 67
18. Дзиконская С. Г. Профайлинг как метод криминологической экспертизы / С. Г. Дзиконская // The Genesis of Genius. – 2015. – № 4–1. – С. 134-137.
19. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В. Н. Дружинин. – СПб : «Питер», 2000. – 320 с
20. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь / П. Экман. – СПб. : Питер, 2010. – 304 с.
21. Экман П. Узнай лжеца по выражению лица / П. Экман. – СПб. : Питер, 2010. – 199 с.

22. Експеримент в психолінгвістиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Eksperiment_v_psiholingvistici.
23. Этапы психологического исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psyera.ru/etapy-psihologicheskogo-issledovaniya-933.htm>.
24. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : монографія / А. П. Загнітко. – [2-ге вид., доповн., випр.]. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 219 с.
25. Засєкін С. В. Вступ до психолінгвістики : навч. посіб. / С. В. Засєкін, Л. В. Засєкіна. – Острогоз: Острозька академія, 2002. – 168 с.
26. Ковалевська Т. Ю. Актуальні напрями дослідження вербального впливу/ Т. Ю. Ковалевська // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 3 – С. 110-117.
27. Кондратенко Н. В. Політичний дискурс : сутність, типологія, специфіка функціонування / Н.В. Кондратенко // Реклама та PR у масово інформаційному просторі: монографія / [Т. Ю. Ковалевська, Н. В. Кондратенко, Н. В. Кутуза та ін.]; відп.ред. Т.Ю. Ковалевська, Н.В. Кутуза. – Одеса : Астропринт, 2009. – С. 21-26.
28. Копец Л. Классические эксперименты в психологии : навч. посіб / Л. Копец. – К. : Києво-Могилянська академія, 2010. – 283 с.
29. Корнилова Т. В. Эксперимент и квазиэксперимент в психологии : навч. посіб. / Т. В. Корнилова. – СПб. : "Питер", 2004. – 256 с.
30. Кулик А. История возникновения профайлинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anna-kulik.ru/275>.
31. Лабунская В. А. Невербальное поведение / В. А. Лабунская. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1988. – 246 с
32. Марцева Т. Г. Комерческий профайлинг как технология управления [Електронний ресурс] / Т. Г. Марцева. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/kommercheskiy-profayling-kak-tehnologiya-upravleniya>.
33. Международная лига полиграфологов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.polygraph.org.ua/index.html>.

34. Мерзликин И. Н. Значение профайлинга в современном мире. Технология выявления неконгруэнтности / И. Н. Мерзликин // Научный вестник МГТУ ГА. – 2015. – № 218. – С. 114-116.
35. Моррис Д. Библия языка телодвижений / Д. Моррис; пер. с англ. Н. Караева. – М. : Эксмо, 2010. – 672 с.
36. Мусієнко В. П. Психолінгвістика – навч. посіб. / В. М. Мусієнко. – К. : Либідь, 1997. – 120 с.
37. Наварро Д. Я вижу, о чём вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс; пер. с англ. О. Г. Белошеев. – Минск : Попурри, 2009. – 336 с.
38. Назаров О. А. Теория и практика судебно-психологической экспертизы : информационно-справочное пособие. [Электронный ресурс] / О. А. Назаров. – Режим доступа : <http://dirigenza.ru/Книги/Мультимедийные+издания/Мультимедийные+энциклопедии/159438>.
39. Новые школьные дисциплины в профильной школе : «Невербальная семиотика». Профильная школа Москвы : Опыт, проблемы, перспективы : материалы научно-практической конференции (14-15 мая, 2003 г., Москва). – М. : Научно-исследовательский институт развития образования (НИИРО), 2003. – С. 136-138.
40. Олдерт Ф. Детекция лжи и обмана / Ф. Олдерт. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2005. – 320 с.
41. Оперативно-розыскная психология : учеб. пособ. / Ю. Е. Аврутин, М. В. Пряхина, Н. Ю. Самарин, В. М. Статный. – М.: ЦОКР МВД России, 2010. – 192 с.
42. Откровения первого выпускника психолога-профайлера из МАУП [Электронный ресурс] / Медична психологія. Науковий журнал. – Режим доступу до матеріалів: <http://medpsychology.pp.ua/otkrovenia-psihologa-profilera>
43. Павлов А. Рентген личности, или основы профайлинга / А. Павлов // Бизнес-журнал. – 2013. – № 12. – С. 44-45.

44. Пасинок В.Г. Вербальні й невербальні засоби оратора / В. Г. Пасинок // Основи культури мовлення : навч. посіб. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 27-49.
45. Пирогова Л.К. Актуальность обучения сотрудников ОВД технологии профайлинга как превентивной меры обеспечения безопасности граждан, объектов и территорий / Л. К. Пирогова // Транспортное право. – 2013. – № 2. – С. 20-22.
46. Профайлинг. Технологии предотвращения противоправных действий : учеб. пос. / И. И. Аминов, Ю. М. Волынский-Басманов, В. Ю. Волынский, М. Е. Каменев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 223 с.
47. Психология человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zhizni-cheloveka.ru/yuridicheskaya-psixologiya-oficialnyj-sajt/>
48. Севастьянов А. Н. Когнитивные исследования и нейролингвистика : современное состояние и перспективы дальнейших исследований / А. Н. Севастьянов, Д. Э. Пальчун // Вестник ТГУ. – 2013. – № 368. – С. 133 – 140.
49. Самійлик С. В. Українська психолінгвістика в контексті зарубіжних досліджень / С. В. Самійлик. // Мова і культура. – 2015. – № 18. – С. 45-52.
50. Спирица Е. Как распознать ложь в общении? / Е. Спирица. – М. : «Мета-К&Т», 2009. – 129 с.
51. Спирица Е. Психология лжи и обмана. Как разоблачить лжеца : монография / Е. Спирица. – СПб. : Питер, 2016. – 272 с.
52. Справа Джека-Різника. Чи відкриється правда через століття? [Електронний ресурс] // День. – 2004. – № 42. – Режим доступу до статті : <https://day.kyiv.ua/uk/article/taym-aut/sprava-dzheka-riznika>.
53. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие / И. А. Стернин. – Воронеж : [б.м.], 2001. – 154 с.
54. Тараненко К. В. Асоціативний експеримент як метод дослідження :зб. наук. пр. / ред.. І. С. Попова. – К. : ВЦ КНЛУ, 2007. – 423 с.

55. Фізіологія людини : підр. для мед. Вузів / [В. М. Покровський, Г. Ф. Коротько, С. М. Авдєєв та ін.]. – М. : Медицина, 2003 – 656 с.
56. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд; пер. с нем. М. Г. Ярошевский. – М. : Просвещение, 1989. – 447 с.
57. Харлан А. П. Особливості вербальної комунікації / А. П. Харлан // Обрії друкарства. – 2015. – № 1. – С. 201-206.
58. Чепа М.-Л. А., Проблемы обеспечения валидности эксперимента в условиях виртуальной среды / М.-Л. А. Чепа, Н. М. Бугаева // Экспериментальный метод в структуре психологического знания : монографія / глав. ред. Барабанщиков В. – М.: Институт психологии РАН, 2012. – 832 с.
59. Щерба С. П. Філософія: навч. посіб. / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
60. Що значить обмовка за Фрейдом? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ladyfacts.xyz/psihologija/psihoanaliz/76516-shho-znachit-obmovka-za-frejd.html>.
61. Ющенко Д. Современныйпрофайлинг. Менталист на страже наших интересов[Електронний ресурс] / Д. Ющенко // Сайт профессиональных психологов. – Режим доступу до статті : <https://www.b17.ru/article/30624/>
62. Якименко Н. Невербальні засоби ділового спілкування/ Н. Якименко // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 42-45.
63. DePaulo B. Verbal and nonverbal communication of deception / B. DePaulo, M. Zuckerman, R. Rosenthal / Berkowitz L. (ed.) // Advances in experimental social psychology. – N.Y. : [S. I.], 1981. – Vol. 14. – 224 p.
64. Lewis D. How to Get Your Message Across / D. Lewis. – LDN. : Blueberry, 1996. – 222p.

Довідкова література

65. Великий тлумачний словник української мови / за ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007 – 1736 с.

66. Ковалевська Т. Ю. Основні вимоги до написання та оформлення курсових і кваліфікаційних робіт : метод. посіб. : для студ.-філол. / Т. Ю. Ковалевська. – [2-ге вид., доповн.]. – Одеса : ПолиПринт, 2015. – 78 с.
67. Краткая медицинская энциклопедия / [уклад. Б. В. Петровский]. – [2-е изд., допол.]. – М. : Советская Энциклопедия, 1989. – С. 60.
68. Лингвистический энциклопедический словарь/ под ред. В.Н. Ярцевой. – М.: Советская Энциклопедия, 1990. –688 с.
69. Национальная психологическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://vocabulary.ru/termin/verbalizacija.html>.
70. Невербаліка [Електронний ресурс]. // Психологіс : Енциклопедія практичної психології. – Режим доступу : <http://psychologis.com.ua/neverbalika.htm>.
71. Психологический словарь / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
72. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка / под ред. А. Н. Чудинова. – [3-е изд, испр. и доп.]. – СПб. : Издание В. И. Губинского, 1910. – С. 256.
73. Словник української мови: в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 11. – С. 698.
74. The Compact Edition of the Oxford English Dictionary / English Dictionary. – N. Y. : Oxford University Press, 1971. – 1616 p.